

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора

Булатової Олени Валеріївни

**на дисертаційну роботу Гладких Дмитра Євгенійовича на тему
«Трансформація світового ринку хімічної продукції в умовах глобальної
кризи», яку представлено до захисту у спеціалізованій вченій раді
Д 11.051.03 у Донецькому національному університеті (м. Вінниця)
МОН України на здобуття наукового ступеня кандидата економічних
наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні
економічні відносини**

Актуальність теми дослідження

Хімічна промисловість посідає одне з провідних місць серед галузей промисловості у світовому господарстві та є однією з найбільш складних галузей виробничого сектору економіки. В умовах глобалізації світової економіки хімічна промисловість, для якої характерними є доволі інтенсивні темпи розвитку, як і інші галузі економіки, зазнає якісних змін внаслідок впливу масштабних геополітичних процесів. Однією з провідних характеристик глобального економічного розвитку є його циклічність, зокрема настання періодів економічних криз, які обумовлюють прояви їх негативних наслідків для всіх секторів економіки.

Враховуючи вищезазначене, актуальність представленої дисертантом роботи, в якій поглиблено теоретико-методологічні основи дослідження трансформації світового ринку хімічної продукції та розроблено науково-практичні рекомендації щодо розвитку світової хімічної галузі в умовах глобальної кризи, не викликає сумнівів.

Наукова новизна отриманих результатів

У процесі дослідження одержано ряд наукових результатів, які розкривають особистий внесок автора у розробку проблеми та характеризують новизну роботи:

доведено, що на сучасному етапі перебіг криз не є автономним, вони взаємодіють, продукуючи синергетичний ефект, при цьому якщо на національному та міжнародному рівнях синергія має переважно функціональну спрямованість, то на глобальному рівні криза не може бути функціонально чи географічно детермінованою через свою природу (набуваючи якісно нового виміру у системі «людина – природа – економіка – суспільство – цивілізація») (с. 40);

надано авторське визначення поняття «зелена хімія», під якою запропоновано розуміти процес глобального об'єднання зусиль державних, наукових та промислових організацій з метою розробки та впровадження проривних технологій, які створюють умови для економічного та екологічного контролю хімічного виробництва на початкових стадіях наукової розробки і винаходів, що дозволяє уникнути стадії знищення та переробки шкідливих побічних продуктів (с. 50);

обґрунтовано доцільність розробки *нової парадигми розвитку світового ринку хімічної продукції в умовах глобальної кризи*, яка через створення передумов впровадження перспективної технологічної платформи, а також через забезпечення технологічної диференціації у внутрішньогалузевих блоках має сприяти вирішенню основних глобальних проблем (с. 131-140), розроблено відповідну концептуальну схему зазначеної парадигми (с. 130);

ідентифіковано *системні перешкоди формування та розвитку національного ринку хімічної продукції в умовах глобальної кризи* (с. 145), на основі чого обґрунтовано необхідність розробки *неоіндустріальної (інноваційно-інвестиційної) стратегії розвитку хімічної галузі України*, яка має бути спрямована на якісне переформатування й модернізацію виробничого потенціалу хімічного комплексу країни на засадах енергоефективності, інноваційної наповненості та конкурентоспроможності (с. 153-157);

запропоновано *системно-динамічну модель виробництва сільськогосподарської продукції з урахуванням впливу розвитку хімічної промисловості*, результати апробації якої свідчать, що при збільшенні

попиту на мінеральні добрива відбувається, з певним лагом, збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, яке супроводжується перевищенням рівня попиту в поточному періоді, в результаті чого створюються можливості нівелювання стрибка попиту в майбутніх періодах (с. 159-170).

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій

Комплекс наукових здобутків, висновків, розробок здобувача представляє собою обґрунтовані й достовірні результати дослідження.

Дисертацію побудовано на засадах використання загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: діалектичного методу наукового пізнання економічних процесів і явищ, теоретичного узагальнення, системного підходу, синтезу, статистичного та математичного аналізу, структурно-функціонального аналізу, системно-динамічного моделювання та ін.

Отримані результати базуються на використанні законодавчих та нормативних положень України, інших держав і наднаціональних установ, даних національної і міжнародної офіційної статистичної звітності, статистичних та аналітичних публікацій провідних міжнародних економічних організацій, матеріалів наукових конференцій, періодичних видань, а також результатів власних досліджень автора.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематики науково-дослідної роботи кафедри міжнародної економіки Донецького національного університету (м. Вінниця) за держбюджетною темою «Розвиток старопромислового регіону на засадах інноваційної стратегії та трансферу знань» (номер державної реєстрації 0111U009621), в рамках якої досліджено трансформаційні процеси на ринках хімічної продукції країн-лідерів під впливом глобальної кризи.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів

Отримані результати дослідження мають теоретичне значення, яке полягає в поглибленні теоретико-методологічних основ дослідження трансформації галузевих ринків в умовах глобалізації та розробці науково-практичних рекомендацій щодо розвитку світового ринку хімічної продукції в контексті протидії наслідкам глобальної кризи.

Практичне значення отриманих результатів підтверджено їх використанням в діяльності Управління міжнародного співробітництва Вінницької обласної державної адміністрації, Донецької Торгово-промислової палати (м. Маріуполь), ТОВ «Біофармінвест» (м. Київ), ТОВ «Стіролбіофарм» (м. Горлівка), а також у навчальному процесі Донецького національного університету (м. Вінниця) при викладанні дисциплін кафедри міжнародної економіки, зокрема «Міжнародна економіка», «Міжнародна економічна діяльність України», про що свідчать довідки, наведені у Додатках до дисертації.

Зауваження та дискусійні положення до дисертації

Незважаючи на ряд отриманих науково значущих результатів, робота не позбавлена певних недоліків, до яких слід віднести такі:

1. Розглядаючи економічну глобалізацію як новий рівень інтернаціоналізації та міжнародної економічної інтеграції, що характеризується інтенсифікацією і новою якістю внутрішніх міжнародних зв'язків у планетарних масштабах (с. 13), дисертант не включає до розгляду аспект трудових ресурсного забезпечення, з чим не можна погодитись, оскільки саме трудові ресурси складають нову якість міжнародної економічної діяльності, що є надзвичайно важливим, у тому числі для розвитку співпраці у високотехнологічних галузях, до яких належить хімічна промисловість. Тим більше, що як свідчать дані табл. 1.2, позитивні наслідки глобалізації пов'язані виключно з використанням людської праці.

2. На с. 25-26 дисертант розглядає співвідношення промислових економічних криз як прояв трансформаційних процесів, що відбуваються у сучасному світовому господарстві, та фінансових криз, відводячи їм головне

місце у здійсненні впливу на світогосподарський розвиток. Слід відзначити, що перше десятиріччя ХХ ст. дійсно характеризувалось домінуванням фінансових інструментів, що й призвело до ланцюгового руйнування у решті ланок світової економічної системи після виникнення проблем з фінансовою ліквідністю. Однак у другому десятилітті на перший план виходять питання розвитку реального сектору, отже співвідношення різного типу кризових проявів вимагають додаткових досліджень.

3. Не можна не погодитись з дисертантом, що провідною тенденцією розвитку хімічної промисловості у ХХІ ст. стане «зелена хімія» (с. 48-51), екологічний аспект розвитку світової хімічної промисловості викладено досить докладно (зокрема регламент REACH). Водночас в аналізі трансформації світового ринку хімічної продукції, здійсненому у другому розділі, аспекту «зеленої хімії» не приділено належної уваги, хоча і вказано, що на трансформацію ринку хімічної продукції суттєво впливають загальносвітові соціальні, економічні та екологічні виклики (с. 76). Необхідність аналізу ринку «зеленої хімії» визначається зокрема тим, що цінова конкурентоспроможність продукції даного ринку є достатньо обмеженою, як зазначено на с. 134.

4. Однією з провідних тенденцій розвитку сучасної системи світового господарства є підвищення енергоефективності світової економіки, на чому наголошується на с. 75-76 дисертаційної роботи. Однак вирішення даного завдання потребуватиме додатково витрат в середньому 10,5 трлн. дол. на рік до 2030 р., не враховуючи інвестиції у виробництво біопалива. Наскільки доцільними будуть ці витрати, за рахунок яких джерел інвестування їх пропонується здійснити, як це буде кореспондуватись з отриманими результатами? Відповіді на дані питання в роботі, нажаль, відсутні. Можна висунути припущення, що доцільними ці витрати будуть для компаній, що володіють власними енергоресурсами, оскільки саме вони, як наголошено на с. 77, мають найбільш сильні конкурентні переваги, однак навіть дане припущення потребує емпіричного підтвердження.

5. Сектор виробництва хімічної продукції традиційно є домінуючим на ринку злиттів і поглинань. Цілком очікувано, що і в майбутньому

консолідація активів, як тренд розвитку галузевого бізнесу, збереже своє значення. Водночас суперечливою виглядає точка зору автора, що драйверами зростання хімічної промисловості у вказаному контенті виступатимуть сектор добрив та фармацевтичної продукції (с. 85), оскільки досліджуючи структуру угод зі злиття і поглинання, можна бачити, що беззаперечним лідером на ринку злиттів і поглинань є сектор хімії загального призначення (рис. 2.10).

6. Хоча автор достатньо оптимістично оцінює перспективи розвитку вітчизняної хімічної галузі (с. 104), з цим навряд чи можна погодитись. Так, у хімічній промисловості розвинутих країн фінансування наукових досліджень і просування їх результатів на ринок практично повністю беруть на себе великі компанії, які самостійно визначають тематику, обсяг і структуру НДДКР. Аналогічні можливості українських компаній є вкрай обмеженими. І навіть ті переваги, які утворюються в рамках державно-приватного партнерства (с. 136-138), не відповідають суспільному попиту. Зокрема, достатньо песимістично виглядають перспективи подолання розриву, який існує між розвитком ринку хімічної продукції і розвитком національного хімічного комплексу, про який йде мова на с. 143 дисертаційної роботи.

Відповідність дисертації нормативним вимогам

«Порядку присудження наукових ступенів» та інших документів

Висловлені щодо роботи зауваження не знижують загальну позитивну оцінку проведеного дослідження «Трансформація світового ринку хімічної продукції в умовах глобальної кризи», яке представляє собою цілісну завершену наукову роботу, містить науково нові результати, має теоретичне та практичне значення.

В роботі здійснено досягнення поставленої мети та вирішено окреслені задачі дослідження. На основі отримання достовірних наукових результатів вирішено важливе наукове завдання – сформовано цілісний теоретико-методологічний та організаційно-аналітичний інструментарій дослідження трансформації світового ринку хімічної продукції в умовах прояву глобальної кризи.

Вищезазначене дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота відповідає вимогам п. 9, 11, 12, 14 «Порядку присудження наукових ступенів».

Загальна оцінка дисертації

За формальними та змістовними ознаками дисертаційна робота «Трансформація світового ринку хімічної продукції в умовах глобальної кризи» відповідає всім встановленим вимогам, а її автор Гладких Дмитро Євгенійович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент

професор кафедри міжнародної економіки

Маріупольського державного

університету МОН України,

доктор економічних наук,

професор



О.В. Булатова

Особистий підпис

Завідувач відділу канцелярії

КАНЦЕЛЯРІЯ